Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Viite: HE 167/2021 vp

Asia:

Hallituksen esitys eduskunnalle työnhakijan palveluprosessin ja eräiden työttömyysetuuden saamisen edellytysten uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi

Vates-säätiö kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa mahdollisuudesta lausua esillä olevasta lakiesityksestä. Vates-säätiö sr on vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden työllistymistä edistävä asiantuntijaorganisaatio. Säätiön näkökulma on erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden, kuten vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja osatyökykyisten henkilöiden työllistyminen, työssä pysyminen ja työllistymismahdollisuuksien edistäminen tulevaisuuden Suomessa.

Yleistä

Hallituksen esityksen tavoitteina on lyhentää työttömyysjaksojen kestoa, helpottaa lyhytaikaisen työn vastaanottamista, kannustaa työnhakuun sekä uudistaa ja kohtuullistaa työttömyysturvan seuraamusjärjestelmää. Hallitusohjelman tavoitteissa uudistukselle mainitaan, että työnhakijoiden henkilökohtaisen palvelun resurssit työ- ja elinkeinotoimistoissa turvataan.

Hallituksen esityksen tavoitteet ovat tärkeitä, oikeansuuntaisia ja kannatettavia. Painopisteen siirtäminen palveluprosessin alkuvaiheeseen ja yksilöllisten työllistymissuunnitelmien laadinta on tärkeä lähtökohta uudelle palvelumallille.

Osatyökykyisten työnhakijoiden palveluprosessi

Osatyökykyisten työnhakijoiden kannalta on erittäin keskeistä, että palveluohjaus käynnistyy viiveettä. Esityksessä on kuvailtu menettely, jossa työnhaun käynnistymisen jälkeen toteutettaisiin ns. alkuhaastattelua edeltävä työnhakukeskustelu, jossa työnhakijan palvelutarpeet kartoitetaan kattavasti. Kun varsinainen alkuhaastattelu järjestetään pian työnhakukeskustelun jälkeen, on työ- ja elinkeinotoimistolla tai kunnalla (kuntakokeilu) mahdollisuus etukäteen suunnitella yksilöllinen palveluprosessi ja työnhakija voidaan heti ohjata tarkoituksenmukaisiin palveluihin.

Palveluprosessin kuvaus esityksessä on monimutkainen ja asiakkaiden palveluprosessin toteutusta koskevissa periaatteissa on paljon erilaisia poikkeamia, mikä tekee järjestelmästä monimutkaisen ja asiakkaalle vaikeasti hahmottuvan. Kuitenkin ajatus toimintamallista on kannatettava. Menettelyllä voitaisiin tavoittaa erityistä tukea työllistymisessään tarvitsevat henkilöt ja tukea heidän työllistymistään oikeilla ja tarpeiden mukaisilla keinoilla. Erityisesti palveluprosessin käynnistymiseen tulee kiinnittää huomiota; palveluihin pääsy - sekä fyysisiin tiloihin että digitaalisiin alustoihin - tulee olla saavutettavaa kaikki vammaryhmät huomioiden.

Alkuhaastatteluvaiheessa TE-toimiston henkilökunnan asiantuntemus ja perehtyneisyys työllistymisen tuen menetelmiin ja niiden saatavuuteen on tärkeää. Työnhakijoiden erilaisten elämäntilanteiden ja työkykyyn vaikuttavien asioiden huomioimisella on olennainen merkitys

toimenpiteiden onnistumisessa. Esityksen mukaan työnhakuprosessin kestäessä osa ns. täydentävistä työnhakukeskusteluista tai niitä korvaavista toimista (esim. työhönvalmennus) voitaisiin hankkia ostopalveluna. Resurssien jakamisen kannalta olisi järkevää, että muita kuin viranomaistehtävänä hoidettavia työnhakukeskusteluja tai muita toimia **hankittaisiin asiantuntevilta, alueilla toimivilta työllistymistä edistäviltä kolmannen sektorin toimijoilta.**

Palvelumallin on tarkoitus kohdella työnhakijoita tasapuolisesti ja yhdenvertaisesti. Esityksessä kuvattu alkuvaiheen tiivis palvelujakso lisää työnhakijan työttömyysetuuden saamiseen liittyviä velvollisuuksia, kuten perustelutekstissäkin todetaan. Etenkin osatyökykyisten henkilöiden, mutta myös yhdenvertaisesti **jokaisen työnhakijan kohdalla tulee voida toteuttaa riittävät mukautukset palvelujen saavutettavuuteen**, jotta työttömyysetuudet eivät vaarannu saavutettavuuteen liittyvien haasteiden takia.

Osa-aikaista työtä tekevien palveluprosessi ja osa-aikaista työtä tekevien työnhakuvelvollisuus

Esitetyssä työnhakumallissa lähdetään siitä, että myös osatyökykyisille osa-aikatyössä oleville asetetaan vaatimukseksi kokoaikatyön hakeminen. Perusteluna on, että mikäli osa-aikaista työtä tekevillä ei olisi työnhakuvelvollisuutta, työttömyysetuuden saaminen ei enää olisi vastikkeellista. Pidämme tätä lähtökohtaa ongelmallisena. Velvoite kokoaikatyön hakemisesta ei tee kokoaikatyöhön kykenevää sellaisesta henkilöstä, joka on työ- tai toimintakykynsä vuoksi todennetusti kykenevä vain osa-aikatyöhön.

On todettu, että monille osatyökykyisille kahdeksan tunnin työpäivä voi osoittautua liian raskaaksi. Laissa tulisi huomioida mm. se, että **osatyökykyisillä henkilöillä työllistyminen osa-aikaiseen työhön voi tarkoittaa koko työkyvyn hyödyntämistä työmarkkinoilla**, jolloin työnhakuvelvollisuuden asettamiselle ei ole perusteita, vaikka työllistyminen on osa-aikaista.

Monille osatyökykyisille henkilöille osa-aikainen työ on juuri se sopivin työmuoto ja osa-aikatyö tulisi nähdä tasavertaisena työmuotona kokoaikatyön kanssa. Osa-aikatyö on myös monesti mahdollisuus pysyä työelämässä ja olla aktiivisena osallisena yhteiskunnassa. **Esityksen 6§:n kohta 2 tulee muotoilla uudelleen siten, että henkilön oman tahdon mukainen osa-aikatyö hyväksytään työnhakuvelvollisuuden poikkeamaksi**. Tältä osin myös työttömyysetuuksia tulisi tarkastella uudesta näkökulmasta.

Rajapinnat käynnissä oleviin muihin työllistämisen uudistamisen rakenteisiin

Asiakkaan yksilöllinen palvelutarve ei välttämättä edellytä esitetyn kaltaista kaavamaista työnhakukeskusteluprosessia laissa osoitetuin määräajoin, vaan yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista ja palvelupolun mukauttamista henkilön omaksumiskykyyn.

Tulevaisuudessa palveluprosessin toimivuudessa ja muutoksen toteuttamisessa osatyökykyisten työnhakijoiden kohdalla tulee korostumaan asiakkaan tarpeiden mukaiset muut palvelut, kuten yksilölliset valmennus- ja kuntoutuspalvelut. Eri toimijoiden saumaton yhteistyö on esimerkiksi kuntien toteuttamien työllisyyspalveluiden ja hyvinvointialueiden toteuttamien sosiaali- ja vammaispalveluiden välillä ehdoton edellytys.

Erityistä tukea työllistymisessään tarvitsevan asiakkaan kannalta on hyvä, että asiakkaan kontaktointi ennen pidemmän palvelun päättymistä on kirjattu esitykseen. Tällä tavoin voidaan varmistaa asiakkaalle palveluketjun jatkuvuus ja jatkosuunnitelman teko ennen palvelun

päättymistä. Tämän kohderyhmän kohdalla erilaisissa palvelulta toiselle siirtymissä on uhka asiakkaiden putoamiselle pois palveluista kokonaan.

Mikäli kaikille työnhakija-asiakkaille tarjotaan esityksen mukaisesti samanlaisia palveluita ilman tarveharkintaa, on vaarana, että erityistä tukea tarvitsevat jäävät entistä kauemmaksi avoimilta työmarkkinoilta. Resursseja tulee kohdentaa kaikkein heikoimmassa työllistymisen asemassa olevien henkilöiden yksilöllisen tuen- ja ohjauksen toteuttamiseen ja henkilökohtaisen pidemmän palvelusuhteen turvaamiseen. Palveluohjaus TE-palveluista uuteen Työkanava yhtiöön on merkittävässä roolissa palveluprosessin onnistumisessa kaikkein vaikeimmassa työllistymistilanteessa olevien henkilöiden kohdalla.

Muuta huomioitavaa

Esityksen mukaan monialaiseen yhteispalveluun ohjatun työnhakijan tulisi työttömyysetuuden jatkumisen edellytyksenä noudattaa monialaista työllistymissuunnitelmaansa muidenkin kuin välittömästi työnhakuun ja työllistymiseen liittyvien toimien osalta. Tällöin suunnitelmaan voisi sisältyä työnhakijaa velvoittavia, esimerkiksi elämänhallintaan liittyviä, muiden kuin työ- ja elinkeinohallinnon järjestämiä toimia, jotka parantavat työnhakijan yleisiä edellytyksiä hakea työtä ja työllistyä.

Esitys on kannatettava, jotta esimerkiksi erityistä tukea työllistymisessään tarvitsevalle työnhakijalle voitaisiin velvoittavana palveluna tarjota mm. sosiaali- ja terveyspalveluja, joiden avulla työnhakija voisi parantaa omaa työnhakutilannettaan. Huomioon on tietysti otettava se, onko työnhakija jo olemassa olevan muun palveluprosessin piirissä (sote). Jos nämä työnhakijaa velvoittavat muut toimet esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluissa aiheuttavat jononmuodostusta tai resurssipulaa ko. taholla, tulee myös resursseja kohdentaa uudelleen. Jononhallinnan hitaus ei saa myöskään johtaa siihen, että työnhakijan työttömyysturvan saaminen vaarantuu tällaisista itsestä riippumattomista syistä.

Suunnitellussa työnhakumallissa on tarkoituksenmukaista hyödyntää laajamittaisesti työllisyydenhoitoon osallistuvien toimijoiden resursseja. Asiakkaan etu turvataan parhaiten monitoimijaisella mallilla, jossa kolmannen sektorin tuki ja palvelut integroidaan osaksi työllisyyspalveluja.

Helsingissä 16. päivänä marraskuuta 2021

Jaana Pakarinen
Toimitusjohtaja
Vates-säätiö sr.